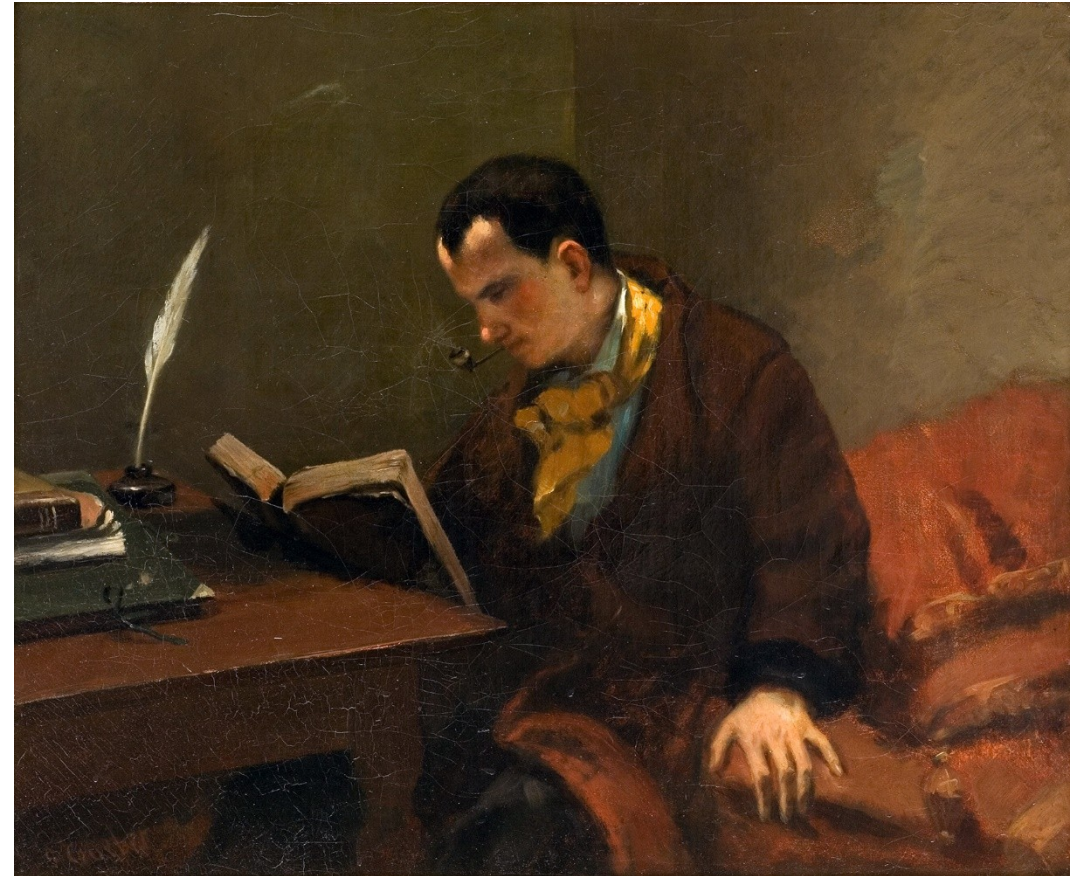
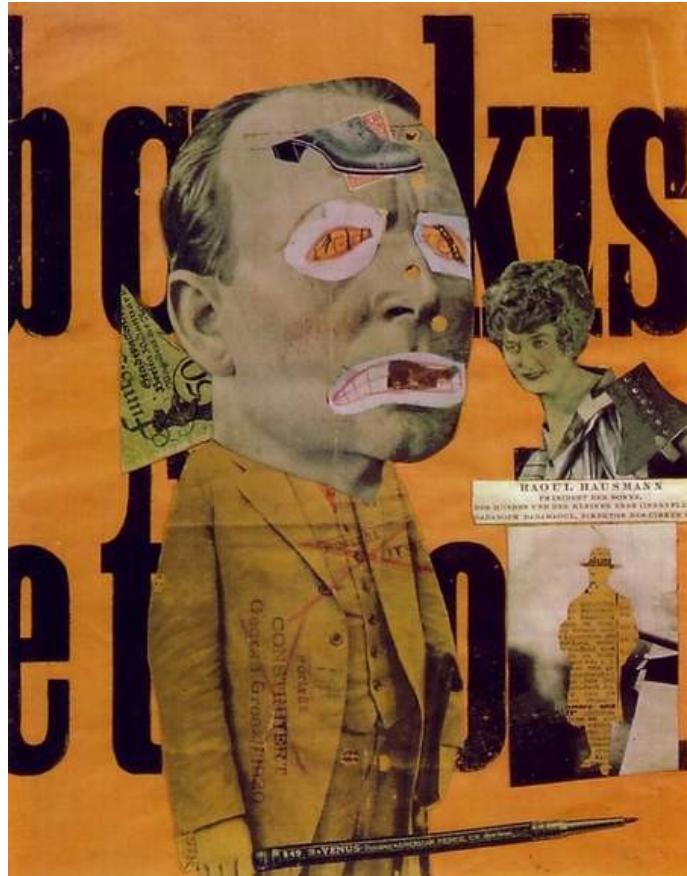

Výtvarná esejistika a publicistika

Důvody pro studium výtvarné esejistiky a publicistiky

- Chci psát kritiky, eseje, nebo jiné podobné texty.
- Zajímá mě, jak se dá uvažovat a psát o umění.
- Rád bych poznal/a texty, v nichž se síla postřehu spojuje s vybroušenou literární formou.
- Myslím si, že literární hodnota textu má podstatnou roli, odrazuje mě kvazi technické vyjadřování.
- Přitahuje mě intermedialita a snahy o syntézu umění.

Ekfráze

- Ekphrasis, popis výtvarného díla
- Od prostého popisu až po tvůrčí evokace
- „Verbální reprezentace vizuální reprezentace“ (James A. W. Heffernan, *Muzeum slov*, 2004)
- Homérův popis Achillova štítu v *Ílliadě* (viz obr.)
- Horatius, *Ars poetica*: „ut pictura poesis“
- Umělecký popis se stal módním projevem v rétorickém a učeněckém prostředí, zvláště od 2. stol. po Kr.
- Flavios Filostratos starší, *Eikones – Imagines*, 2 knihy (65 obrazů galerie v Neapoli)
- V českém prostředí se e. zabývají Stanislava Fedrová a Alice Jedličková (*Viditelné popisy*, 2016)

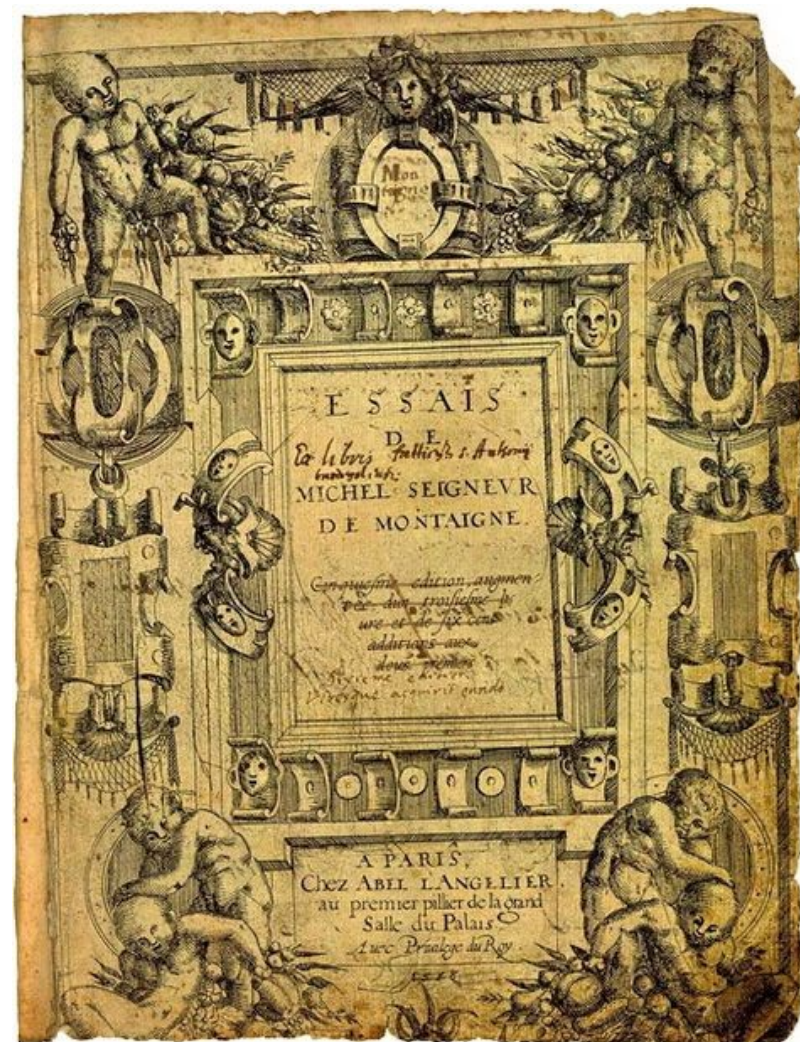

Esej

Z fr. *essayer*, zkoušet. Literární žánr, jehož účelem není hluboce vyčerpávajícím způsobem analyzovat dané téma. Namísto vědeckého výkladu usiluje esej spíše o originalitu, je osobní a subjektivní.

Termín esej se rozšířil po roce 1580, kdy Michel de Montaigne vydal knihu s tímž názvem. Pěstován však byl již od starověku.

Étienne Souriau, *Encyklopedie estetiky*. Praha 1994, s. 241.

Možnosti výtvarné publicistiky

- Popisy, ekfráze
- Životopisy („anekdotické dějiny umění“)
- Úvahy a programové texty
- Historiografie / esejistika
- Vizuální kultura
- Kritika: črta, sloupek, fejeton, esej...
- „Kritika (z řečtiny) je intelektuální aktivita, schopnost o něčem usuzovat a následně formulovat soudy, a zejména zdůvodněná a motivovaná hodnocení.“ (Souriau, c.d., s. 493)

Studium časopisů

- Specializované umělecké časopisy: *Volné směry, Dílo, Veraikon, Architektonický obzor...*
- Kulturní časopisy: *Lumír, Ruch, Moderní revue, Nový život...*
- Společenské časopisy: *Světobzor, Zlatá Praha, Český svět...*
- Noviny, v Brně např. *Tagesbote aus Mähren und Schlesien* a *Lidové noviny*
- Studium časopisů: přesahy mezi uměními, zájem o kulturní historii a organizační základnu umění

Teoretici a jejich hodnotová měřítka

- **Romantik**, pro nějž je umění oporou v dramatu života a únikem z jeho pasti. Požaduje vroucnost, vášně, opravdovost, překonání banality, boj s útlakem. Příklad: Baudelaire.
- **Hédonik**, požitekář hodující na duchovních hostinách. Člověk vytříbeného vkusu, což je patrné i z jeho oblečení a kulinářských preferencí. Dandy, často též aristokrat, nebo aristokrat ducha. Příklady: Huysmans, Wilde.
- **Prorok** hlásající mravní obrodu lidstva za pomoci umění – díky jeho pravdivosti a hloubce vhledu. Příklady: Ruskin, Šalda, Březina, Václav Černý.
- **Vědec** podrobující umělecká díla exaktní analýze, **racionalista** hledající zákony formy, a také nadosobní řád, nadčasová pravidla. Příklady: Mukařovský, Sedlmayr.
- Při znejasnění hodnot může být určující pouze zájem na prosazení určitých umělců.

Denis Diderot (1713–1784)

Filosof, prozaik, dramatik,
teoretik a kritik umění, vydavatel
encyklopedie

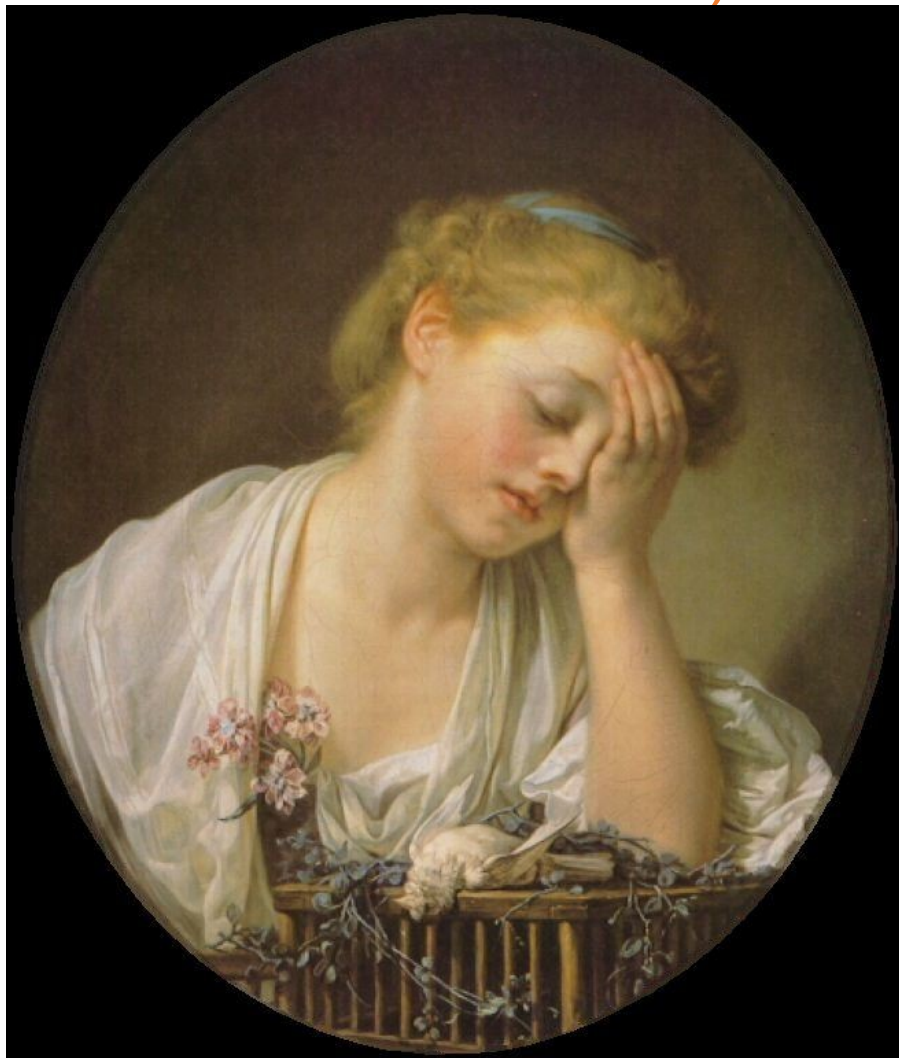
Salony, od 1759 do 1781, pro
čsp. *Literární korespondence*
Esej o malířství, 1765
Český výbor: *O umění* (1983)

Louis-Michel van Loo, Diderot, 1767

Jean-Baptiste Greuze, Dívka oplakávající mrtvého ptáčka neboli Uplakaná dívka (Salon 1765)

Jak je to kouzelné! Člověk by přistoupil a políbil tu ručku, kdyby mu v tom nebránila úcta k tomu dítěti a jeho žalu. Všechno na té dívence okouzluje, třeba i jen to, jak je ustrojena. Jak má přehozený ten šátek kolem krku! Jak je poddajný a lehounký! Při pohledu na tento obraz si řekneme: *Rozkošné! Rozkošné!* Jestliže se u něho zastavíme nebo se k němu vrátíme, zvoláme: *Rozkošné! Jak rozkošné!* Brzy se přistihneme, že s děvčátkem rozmlouváme a utěšujeme ji. Je to pravda do té míry, že si vzpomínám, že jsem jí sám několikrát řekl: „Ale dívenco, váš žal je opravdu velký, opravdu procítěný. Co znamená ten zasněný a melancholický výraz? Pro ptáčka! Vážně? Vy nepláčete, vy se trápíte; a ještě o tom svém soužení tak hloubáte. Jen se mi, děvenko, svěřte: skličuje vás tak hluboce opravdu jen smrt toho ptáčka?

Denis Diderot, *O umění*, přel. Jan Binder. Praha 1983, s. 296.

Charles Baudelaire (1821–1867)

Básník, kritik, esejista, překladatel

Květy zla, 1. vyd. 1857

Umělé ráje, 1860

Malé básně v próze, 1869

Salony, od 1845

Estetické zajímavosti, 1868

Romantické umění, 1868 (výbor přel. Miloš Marten,
1911)

Český výbor: *Úvahy o některých současnících*
(ed. Jan Vladislav, 1968)

Nadar, Baudelaire, cca 1855

Eugène Delacroix Ovidius mezi Skythy, 1859 (Salon 1859)

Nedovedu říci: Tento Delacroixův obraz je ze všech nejlepší; je to vždycky víno z téhož sudu, opojné, jedinečné, *sui generis*; je však možné říci, že *Ovidius mezi Skythy* patří k podivuhodným dílům, jaká jen Delacroix dovede pojmout a namalovat. Umělec, který tohle dokázal, může se pokládat za šťastného člověka a za šťastného se bude také pokládat ten, kdo si bude moci jeho obrazem každý den opájet zrak. Duše se do něho noří pomalu, žádostivě a rozkošnický jako do nebe, jako do mořského obzoru, do očí plných myšlenek, jako do plodné a sněním obtěžkané představy. Jsem přesvědčen, že tento obraz má zcela výjimečné kvality pro jemné duše, přísahal bych téměř, že se musel líbit víc než jiné povahám nervním a básnivým (...)

Charles Baudelaire, *Úvahy o některých současnících*, přel. V. Smetanová. Praha 1968, s. 400-401.

Joris-Karl Huysmans (1848–1907)

Prozaik, kritik a esejist

Naruby, 1884

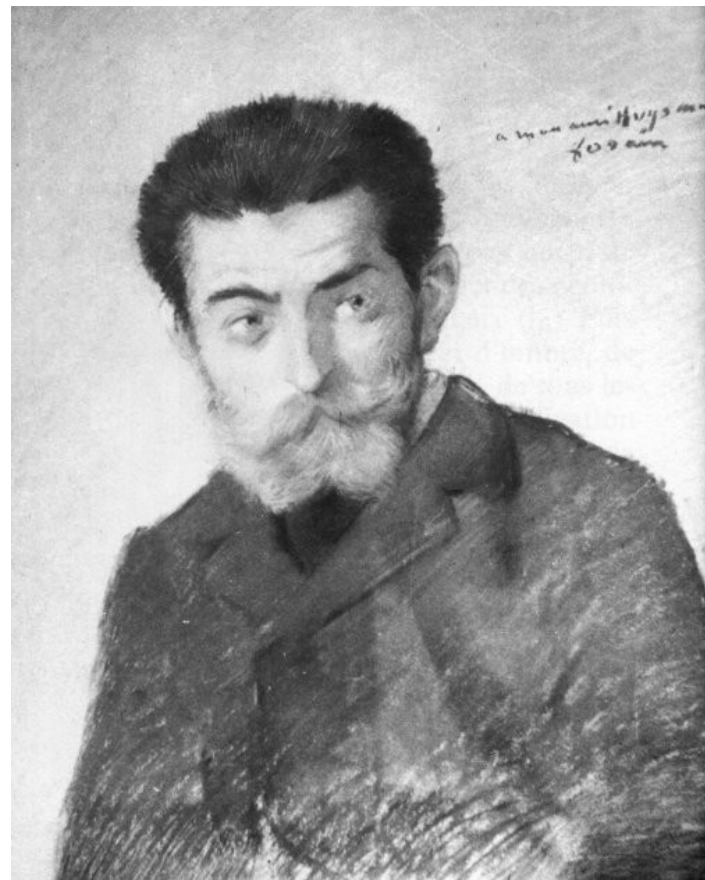
(přel. Arnošt Procházka, 1897)

Někteří, 1889

Katedrála, 1898

(přel. František Odvalil, 1912)

Jean Lorrain, Huysmans, cca 1885

Odilon Redon
Des Esseintes
1888
(hrdina
Naruby)

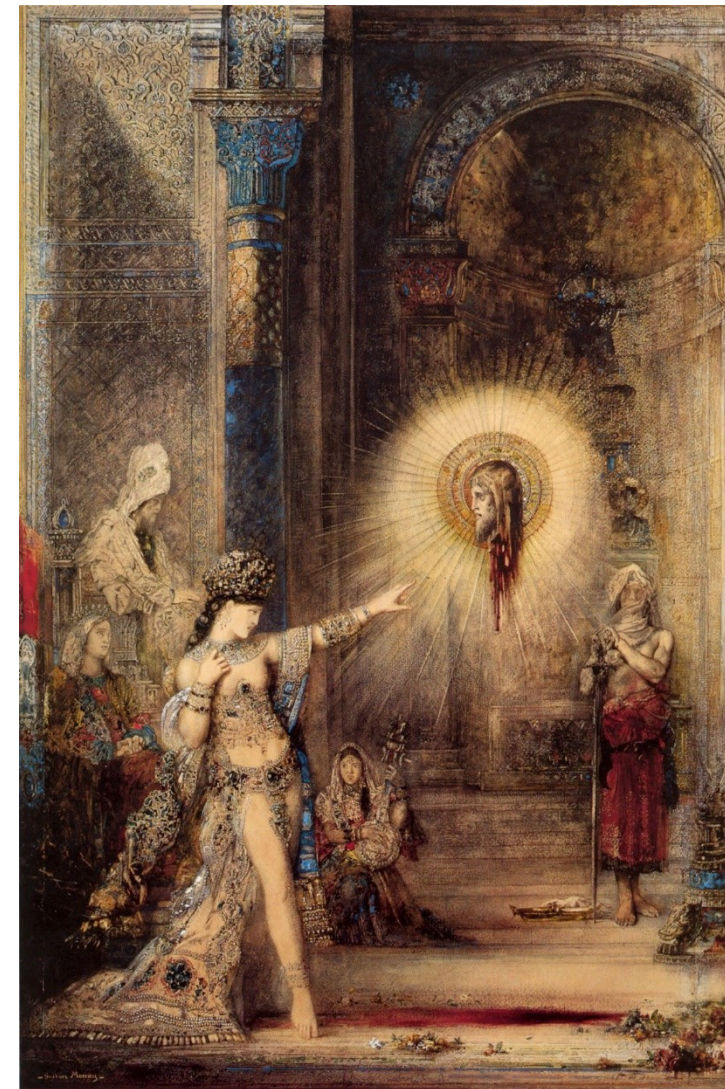
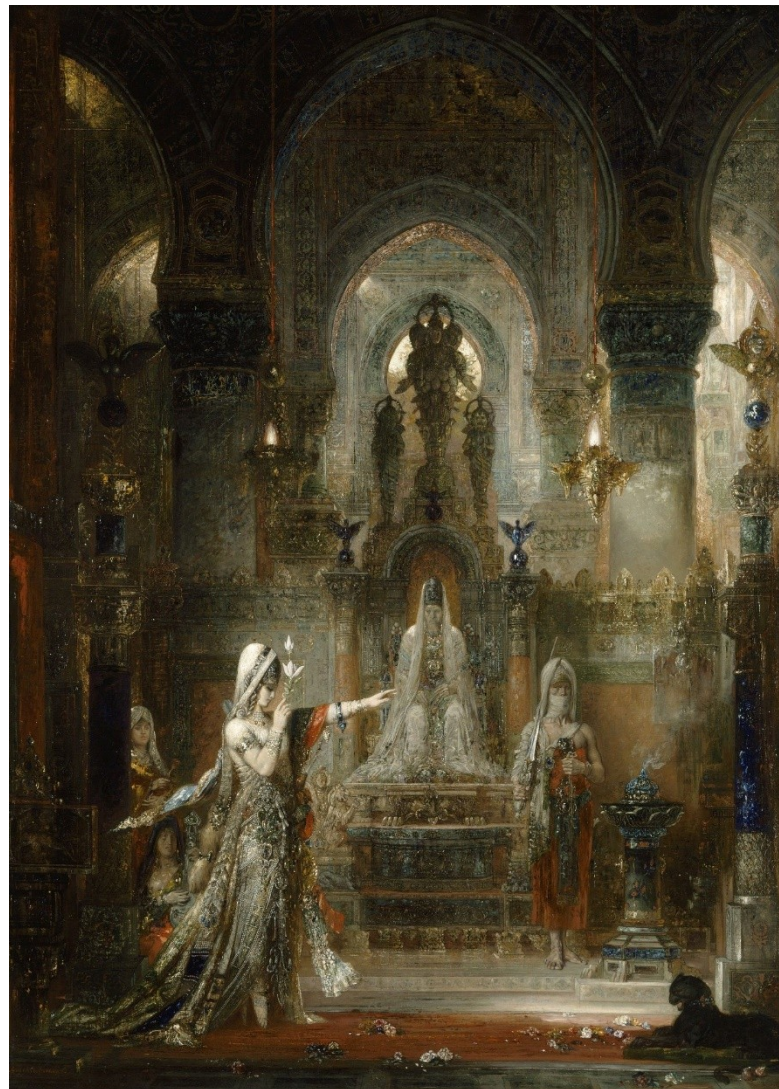
A tak jako onen starý král, i des Esseintes zůstal při pohledu na tuto tanečnici, která byla méně majestátní, méně povznesená, ale ještě vzrušivější než ona Salome z olejomalby, celý zdrcený, zničený, zachvácený závratí.

V té necitelné a neúprosné soše, v tom nevinném a nebezpečném idolu se erotismus a hrůza lidského bytí naplno odhalily; velký lotos zmizel, bohyně byla tatam; hrůzný snový přízrak děsil tu teď histrónku přivedenou v extázi vírem tance, kurtizánu zkamenělou, zhyponotizovanou zděšením.

(...)

Jak říkal des Esseintes, nikdy, v žádné epoše se akvarelu nepodařilo dosáhnout takové skvělosti koloritu; nikdy nedaly nuzné chemické barvy vytrysknout na papíře podobnému blyskotu drahokamů (...) takhle bájně a takhle oslnivé okázalosti tkanin a pletí.

Joris-Karl Huysmans, *Naruby*, přel. Jiří Pechar. Praha 1979, s. 95.

Gustave Moreau, 1876

Salome, olej na plátně

Zjevení, akvarel

Oscar Wilde (1854–1900)

Dramatik, básník, prozaik, esejista

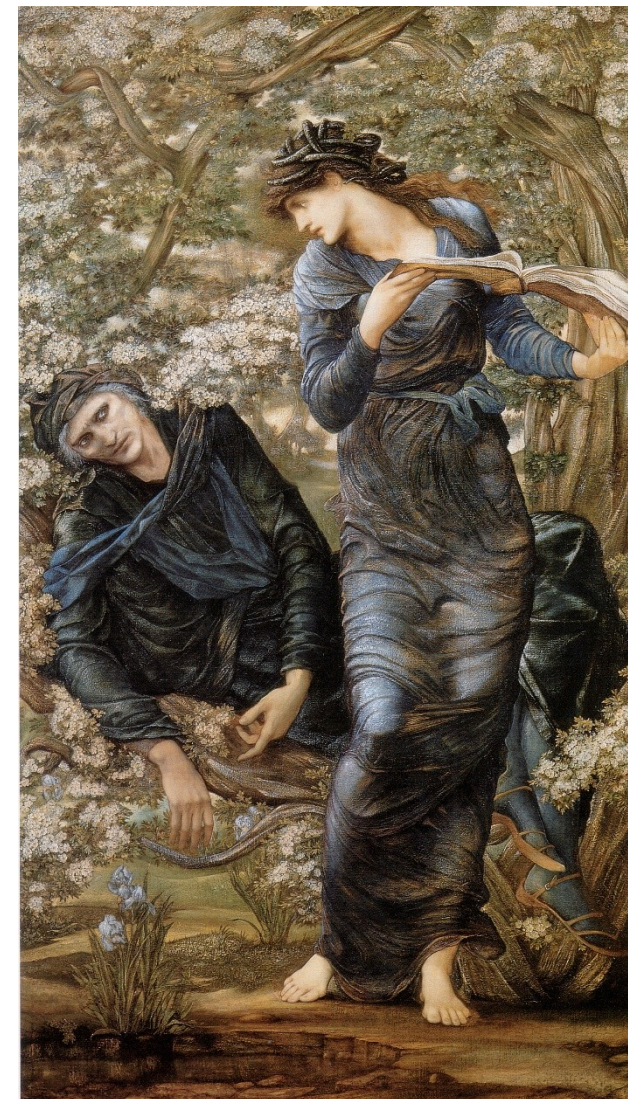
Intence, 1889 (přel. Ladislav Rovenský,
1919): *Kritik jako umělec, Úpadek Ihaní,*
Péro, tužka a jed, Pravda masek
Salome, 1894
(ilustrace Aubrey Beardsley)

Aubrey Beardsley, Wilde, cca 1890

Ačkoli se to může zdát paradoxní – a paradoxy jsou vždy nebezpečnou věcí – není proto méně pravdou, že život napodobuje umění mnohem více nežli umění napodobuje život. Viděli jsme všichni ve své vlastní době v Anglii, jak jistý podivný a okouzující typ krásy, objevený a zdůrazněný dvěma imaginativními malíři, do té míry působil na život, že ať jdeme kamkoli do soukromé sbírky, nebo do uměleckého salonu, vidíme všude to mystické oko Rossettiho snu, dlouhé bělostné hrdlo, zvláštní čtverečnou čelist, uvolněný tmavý vlas, jež tak vřele miloval (...). A bylo tomu vždycky tak. Velký umělec vynalezne typ a život se pokouší jej kopírovat, reprodukovat jej populární formou jako podnikavý nakladatel.

Vivien v dialogu *Úpadek Ihaní*. Oscar Wilde, *Intence*, přel. Ladislav Rovenský. Olomouc 1994, s. 150-151 (překlad upraven).

Dante Gabriel Rossetti, Proserpina, 1874

Edward Burne-Jones, Očarování Merlina, 1872-77

Guillaume Apollinaire (1880–1918)

Cette reconnaiss-toi
adorable personne c'est toi
versons le monde
c'est toi
p. la bouche d'out
f. d'ap de id. p. ve. p. p. au canal de
on
mi
c. arfu
P. n. p. u. t. e.
Parte n. i. e. y. e.
de ton buste
doré en vermeil
à travers un miroir
C'est toi
qui
est ton
coeur
qui
bat

Bávník, kritik, esejista

*Kubističtí malíři, Estetické
meditace, 1913*

Futuristická antitradice, 1914

Básně-obrazy (český výbor 1965)

výbor: O novém umění (1974)

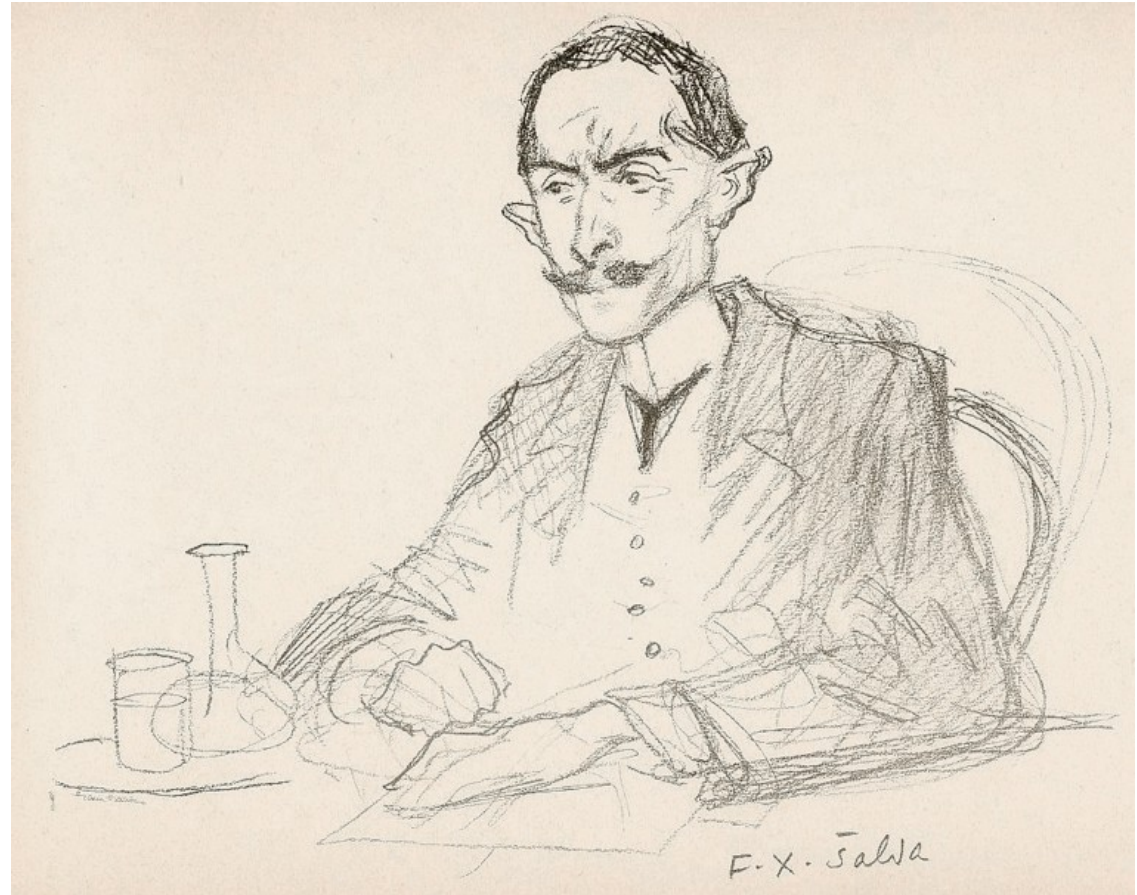

František Xaver Šalda (1867–1937)

Kritik, dramatik, básník

Články pro *Volné směry*
Boje o zítřek, 1905

Hugo Boettinger, F. X. Šalda

Otokar Březina (1868–1929)

Básník a esejista

Dvě knihy esejů:
Hudba pramenů,
Skryté dějiny

František Bílek,
Otokar Březina

Le Corbusier (1887–1965)

Architekt, urbanista, teoretik
architektury a urbanismu

Le Purisme, čsp. L'Esprit Nouveau
(*Purismus*, 1921)

Vers une architecture (K architektuře,
1922-1923)

Pět bodů moderní architektury (1926)

Le Modulor, 1948

Karel Teige (1900–1951)

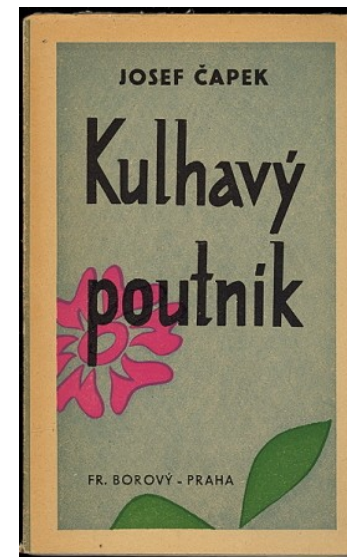
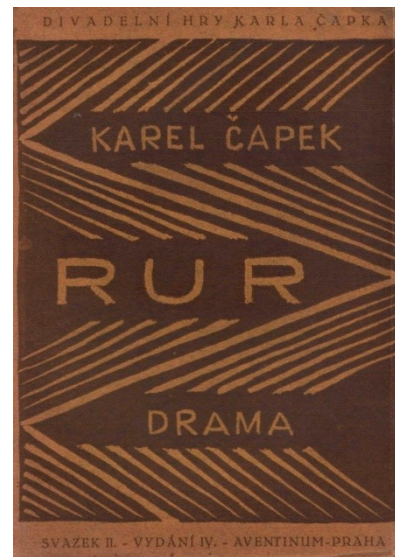
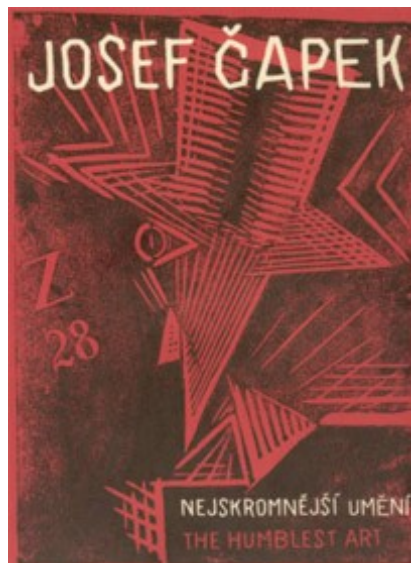
Spisy: manifesty poetismu (1924, 1928), *Jarmark umění* (1936), *Surrealismus proti proudu* (1938)

Josef Čapek (1887–1945)

Teoretické spisy:

Nejskromnější umění (1920),
Umění přírodních národů
(1937)

Vincenc Kramář

(1877-1960)

Historik a teoretik umění, ředitel
Obrazárny Společnosti
vlasteneckých přátel umění v
Praze (1919-1939), významný
sběratel umění (1960 daroval svou
sbírku Národní galerii)

Široké rozpětí témat od
středověku až po současné umění,
např.:

Kubismus, 1921

Otázky moderního umění, 1958

Antologie textů - autoři

- Karel Hlaváček (1874–1898), básník, kritik a kreslíř
- Adolf Loos (1870–1933), architekt a publicista – rodák z Brna, činný ve Vídni aj.
- Otokar Březina (vl.jm. Václav Ignác Jebavý, 1868–1929), básník a esejista
- František Xaver Šalda (1867–1937), teoretik umění a kritik, esejista, spisovatel a překladatel
- Josef Čapek (1887–1945), malíř, grafik a grafický designér, spisovatel a kritik
- Karel Teige (1900–1951), teoretik umění a kritik, překladatel, grafický designér, autor fotokoláží
- František Halas (1901–1949), básník, překladatel a kritik
- Jindřich Chaloupecký (1910–1990), teoretik umění a kritik, esejista, překladatel
- Jan Skácel (1922–1989), básník a esejista
- Josef Kroutvor (nar. 1942), historik umění a esejista, básník a prozaik
- Jan Balabán (1961–2010), spisovatel, překladatel, publicista a kritik

